

7. Jalnik M. Agroturystyka na obszarach przygraniczno cennych. – Białystok: Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, 2002. – 130 s.
8. Kotlinski W. Zagospodarowanie turystyczne dla potrzeb agroturystyki w wojewodztwie rzeszowskim // Agroturystyka jako szansa aktywizacji gospodarczej wiejskich regionow turystycznych Malopolski Wschodniej / Red. naukowa prof. A. Jarosz. – Rzeszow-Boguchalwa, 1996. – S. 162-169.
9. Ratman K. Agrobiznes – dodatkowym zrodlem dochodu ludnosci wiejskiej // Zarzadzanie w agrobiznesie. Management in Agriculture / Praca zbiorowa pod red. M. Nowickiej-Skowron. – Czestochowa: Wydawnictwo Politechniki Czestochowskiej, 1998. – S. 152-156.
10. Wos A. Agrobiznes. Makroekonomika. – Т. 1. – Warszawa: Wydawnictwo KEYTEXT, 1996. – 334 p.

Сохнич А.Я., Иртышева И.А. Агротуризм – основа развития сельских территорий

В статье рассмотрены роль и значение агротуризма как основы развития сельских территорий. Обосновано концептуальную модель развития сельского туризма. Отмечено, что основной задачей государственной, региональной и местной власти должно быть создание благоприятных условий для развития различных форм предпринимательства и разнообразие хозяйственной деятельности в селах.

Ключевые слова: агротуризм, сельский туризм, агротуристические предприятия.

Sokhnych A.Y., Irtyshcheva I.O. Agrotourism as the Basis for Development of Rural Areas

The article covers the role of agrotourism as the basis for rural areas development. The conceptual model of rural tourism is grounded. It is emphasized that the main task of the state, regional and local administration must be to create favorable conditions for developing various types of entrepreneurship and diversification of economical activity in rural areas.

Key words: agrotourism, rural tourism, agrotourist enterprises.

УДК 332.1:330.34:338.2

П.Г. Казьмір, М.Г. Ступень, Л.П. Казьмір

**Концептуальні засади модернізації системи управління
розвитком сільських територій**

Розглядаються теоретико-методичні засади та основні напрями модернізації системи управління розвитком сільських територій в умовах ринкової трансформації економіки. Наголошується на тому, що нова система управління повинна забезпечувати необхідні умови для багатofункціонального за формою і екологічно збалансованого за змістом розвитку сільських територій.

Ключові слова: сільські території, багатofункціональний розвиток, система управління, модернізація, регіональні програми.

Потреба модернізації системи управління розвитком сільських територій для України є особливо гострою. Це пояснюється не лише докорінними змінами, що відбулися за останні два десятиліття в суспільно-економічному житті України, а й тим, що ще донедавна на сільську місцевість у нас дивились, в основному, як на виробничий простір, а тому найчастіше в центрі уваги українських науковців та

експертів опинилися проблеми організації ефективного сільськогосподарського виробництва та вирішення нагальних соціальних проблем, до яких згодом додалися ще й питання організації раціонального використання природних ресурсів (передусім – земельних) та охорони довкілля.

Висвітленню особливостей та проблем активізації розвитку сільських територій в Україні в умовах системної трансформації економіки присвячено чимало наукових праць. Проте питання модернізації системи управління розвитком села у вітчизняних умовах вивчені ще недостатньо. У публікаціях представників різних наукових шкіл і управлінців-практиків нерідко трапляються суперечності та окремі дискусійні положення і висновки. Критичний аналіз публікацій цього напрямку показує, що і сьогодні як основний засіб вирішення соціально-економічних проблем сільських територій часто пропонується нарощування великотоварного сільськогосподарського виробництва, а концепція багатофункціонального розвитку села зводиться до концепції багатофункціональності сільського господарства. Саме такий “звужений” підхід переважно знаходить своє відображення у державних програмах сприяння розвитку села.

Наприклад, у Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року, затвердженій Урядом у вересні 2007 року [3], головна увага традиційно приділена заходам з поліпшення стану справ у рослинництві, тваринництві, а також у сферах розвитку земельних відносин, інфраструктури аграрного ринку, вдосконалення фінансового й наукового забезпечення сільського господарства, тобто в основному економічним та організаційним аспектам розвитку сільського господарства. Щоправда, у цій Програмі декларується готовність вирішувати і позааграрні проблеми села, однак основна увага за цим напрямом традиційно приділена заходам з поліпшення соціально-культурного й побутового обслуговування сільського населення і розвитку соціальної інфраструктури села, а от завдання диверсифікації економічної діяльності й розширення можливостей прикладання праці в сільській місцевості, що нині вважається найголовнішим у подоланні занепаду села, не лише не забезпечено реальними заходами, а й належним чином не поставлено.

Ми цілком погоджуємось з думкою тих фахівців, які наголошують, що в Україні через такий “однобокий підхід склалась ситуація хибних пріоритетів та непослідовної державної політики” щодо підтримки й активізації розвитку сільських територій [9].

Задля об’єктивності необхідно зазначити, що за останні роки українські вчені суттєво поглибили вивчення проблем активізації розвитку сільських територій (див., наприклад, [1; 2; 9-11]), що можна трактувати як поступове входження досліджень за цим напрямком у загальноєвропейський контекст. Вагомий внесок у дослідження цієї теми зробили, зокрема, О. Бородіна, Ю. Губені, Б. Данилишин, М. Малік, О. Онищенко, О. Павлов, П. Саблук, Г. Черевко, В. Юрчишин та інші вітчизняні вчені.

Ця стаття є логічним продовженням наших попередніх досліджень (див., наприклад, [5-8; 15-17]). Її метою є спроба систематизації та теоретичного осмислення основних передумов та ключових напрямів модернізації системи управління розвитком сільських територій в умовах ринкової трансформації економіки.

Насамперед зауважимо, що в сучасній економічній науці, не дивлячись на те, що проблематика активізації розвитку сільських територій неодноразово ставала предметом дискусій на різних рівнях, в тому числі й на наукових форумах світового і регіонального масштабів, у світовій і європейській науковій літературі досі не вироблено стислої загальноприйнятої дефініції самих сільських територій.

З цього приводу досить цікавою є позиція авторитетного польського фахівця Єжи Костровіцького, який не вважає, що опрацювання стислої, загальноприйнятої дефініції сільських територій є в цій галузі знань найважливішим завданням. З певною часткою іронії він, зокрема, зауважував, що не всі речі і процеси, що мають місце в реальному світі мають строгі означення, а попри те це не перешкоджає їх існуванню. Так само існують сільські і міські території, незважаючи на те, що досі не прийнято строгих означень [19]. Свого часу вчений підкреслював, що для наукових досліджень і управління розвитком сільських територій значно важливішим є існування певних методик та конкретних методів досліджень, прийняття рішень, планування і проектування. У цьому контексті Є. Костровіцький також наголошував на об'єктивному існуванні поряд з такими категоріями як міські та сільські території ще й так званих “перехідних” територій.

В європейській науковій літературі досить часто згадується означення Хассінгера, який розрізняв сільські та міські поселення на тій підставі, що в перших з них рух населення від місця проживання до місць праці (полів, лісовкритих ділянок, водойм) відбувається “на зовні”, тобто, ексцентрично тоді як в містах такий рух спрямований переважно “всередину”, тобто має концентричний характер¹.

Щоправда, чимало фахівців сьогодні називає означення Хассінгера “мало актуальним” [19; с. 604], пропонуючи власні дефініції поняття “сільські території”. Наприклад, Є. Костровіцький для практичних цілей запропонував сільськими вважати ті території, що розташовані між великими міськими агломераціями, у функціонуванні яких домінують сільське господарство, лісівництво, рибальство та рекреація, а також пов'язані з ними переробка продукції, служби сервісу, технічного забезпечення та відповідні комунікації й поселення [19, с. 605].

Деякі фахівці як визначальну ознаку сільських територій виділяють рівень інтенсивності землекористування: високий – в містах і значно нижчий – в селах, звертаючи при цьому увагу і на слабкий розвиток інфраструктури сільських територій у порівнянні з містами. Існують також означення, в яких особлива увага акцентується на тому, що основні функції міст мають тенденції до точкової або лінійної концентрації (при цьому мають на увазі передусім промислові підприємства, лінії зв'язку тощо), тоді як для функцій сільських територій характерна площинність (поверхневість) у їх розміщенні (тут йдеться передусім про рільництво, лісівництво, рибальство тощо).

Синтезуючи різні означення, що наводяться в європейській науковій літературі (див., наприклад, [18; 22; 23] та бібліографічні списки до них), пропонуємо під сільськими територіями розуміти усі позаміські (не урбанізовані) території країни (за винятком територій, зайнятих промисловими, гірничовидобувними та іншими підприємствами), на яких постійно проживають люди, або на які безпосередньо поширюється людська діяльність.

¹ Подається на основі праці Є. Костровіцького [19].

У роботі [2] цілком справедливо наголошується, що сільський розвиток повинен передбачати використання різноманітних ресурсів сільських територій з метою підвищення життєвого рівня їх жителів, зміцнення сільських громад, поліпшення їх демографічної, освітньо-кваліфікаційної, соціальної та інших характеристик. А це, в свою чергу, повинно досягатися, з одного боку, спеціальними заходами структурної і регіональної політики, спрямованими на активізацію підприємницьких ініціатив у середовищі сільського населення, створення нових робочих місць на селі, підтримання малого та середнього бізнесу, підвищення рівня інфраструктурної оснащеності сільської місцевості. А з іншого боку, засобами соціальної і гуманітарної політики для жителів сіл необхідно забезпечити доступність якісних послуг освіти, охорони здоров'я, культури і спорту, соціальної допомоги тощо на рівні загальнонаціональних стандартів.

Останнім часом все більшею поширення в наукових колах і підтримки серед фахівців-практиків набуває трактування сільських територій як багатофункціональних систем.

Ми цілком поділяємо думку М. Маліка, який вважає, що стратегічною метою економічної і соціальної політики на селі має стати забезпечення комплексного, багатофункціонального розвитку сільських територій, за якого зростала б їх роль як просторової бази не лише сільськогосподарського виробництва, а й несільськогосподарських видів діяльності, а також сприятливого середовища проживання [9].

Говорячи про багатофункціональність сільських територій, ми маємо на увазі передусім такі функції [8]:

- виробничу (у першу чергу – виробництво продуктів харчування та сільськогосподарської сировини);
- операційного простору (цю функцію називають ще функцією територіального базису або використання, під якою слід розуміти місце проживання, розвитку додаткових промислів і народних ремесел, пролягання ліній комунікацій та відповідної інфраструктури тощо).
- захисну (збереження довкілля, біологічного різноманіття тощо).
- рекреаційну (або відпочинкову, – тобто як місце організованого і неорганізованого довго- і короткотривалого відпочинку, туризму, проведення вільного часу тощо);
- історико-культурну (адже саме в сільській місцевості значно краще збережено пам'ять про народні звичаї та обряди).

Цілком очевидно, що про ефективне функціонування системи управління розвитком сільських територій можна говорити лише за умови її належного забезпечення (табл. 1).

Сучасна економічна наука, трактуючи модернізацію як основну сутність процесу активізації соціально-економічного розвитку, виділяє п'ять типів модернізації: технічну, культурну, соціальну, інституціональну та політичну, наголошуючи на необхідності їх взаємного узгодження [4].

Попередній аналіз стану справ у системі управління розвитком сільських територій, що склався сьогодні в Україні, засвідчує необхідність глибоких парадигмальних змін у цій сфері [6]. На наш погляд, у методичному плані у процесі модернізації системи управління доцільно виділяти три основні етапи формування і реалізації (імплементатії) відповідної концепції [6; 17].

Таблиця 1

Основні види забезпечення системи управління розвитком сільських територій

Види забезпечення	Основні завдання (зміст)
Науково-методичне	Теоретичне обґрунтування та удосконалення методів управління розвитком сільських територій. Розробка та експериментальна апробація відповідних методичних рекомендацій управлінським та проектним органам (організаціям).
Нормативно-правове	Формування державної політики та правового поля. Розробка та прийняття відповідних нормативно-правових актів.
Організаційно-економічне	Прогнозування і планування розвитку сільських територій. Удосконалення організаційно-економічного механізму. Координація діяльності органів управління на різних територіальних рівнях.
Інформаційно-технічне	Паспортизація сільських територій. Картографування земельних ресурсів. Інвентаризація земель, оцінка їх якості. Адаптація ІТ-інструментарію до потреб управління.
Кадрове	Підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації та атестація фахівців. Ліцензування окремих видів діяльності (наприклад, землевпорядної).

Перший етап – це дослідження теоретичних і практичних передумов модернізації системи управління, який передбачає виявлення та всебічний аналіз проблем розвитку сільських територій; удосконалення понятійно-термінологічного апарату та розвиток відповідного теоретико-методичного забезпечення; теоретичне обґрунтування необхідності розробки і/або імплементації нових підходів до організації управління; визначення пріоритетів подальшого розвитку сільських територій, виявлення можливих альтернатив, передумов, методів і ресурсів формування нової системи управління.

Другий етап передбачає розробку загальної концепції та моделі управління на основі використання нових технологій менеджменту. На цьому етапі особливо важливими є детермінація рівнів управління і суб'єктно-об'єктних відносин; визначення функцій, цілей, принципів і методів управління та формування конкретної моделі (у тому числі – механізмів та інструментів) управління в нових економічних умовах.

Третій етап пов'язаний з безпосередньою імплементацією концепції управління розвитком сільських територій, що передбачає підбір найбільш адекватних методів, засобів, технологій реалізації концепції. У цьому контексті варто виділити необхідність впровадження інноваційних підходів до управління та використання новітніх управлінських технологій і методів (зокрема, таких як бенчмаркінг, форсайт, контролінг, територіальний маркетинг тощо).

Наше бачення основних проблем у сфері управління розвитком сільських територій в Україні досить повно викладено в роботах [5; 8; 15; 17], а тому тут лише зауважимо, що для подальшого аналізу ми пропонуємо об'єднати їх у такі групи: 1) теоретико-методологічні проблеми; 2) правові проблеми; 3) організаційно-економічні проблеми; 4) технологічні проблеми; 5) гуманітарні проблеми.

Зауважимо, що у зв'язку із задекларованим євроінтеграційним вибором України та прийняттям у 2004 році Закону України “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”,

важливим орієнтиром для модернізації вітчизняної системи управління розвитком сільських територій є відповідний досвід Євросоюзу.

Сприяння збалансованому розвитку сільських територій у країнах ЄС трактується як одне із ключових завдань регіональної політики [20; 21] і Спільної аграрної політики (САП) ЄС [24]. Варто також додати, що САП ЄС є “найбільш розбудованою” політикою Євросоюзу, на яку витрачається найбільше коштів (в останні роки близько 40% загального бюджету ЄС, а в деякі роки ця частка сягала навіть 80%) [24].

Схема підтримки сільського розвитку в рамках САП ЄС у 2007 – 2013 рр. передбачає чотири пріоритетні напрями:

- 1) підвищення конкурентоспроможності секторів сільського і лісового господарства;
- 2) поліпшення природного середовища і сільської місцевості;
- 3) якість життя на сільських територіях і диверсифікація сільської економіки;
- 4) програма “Лідер” (що зорієнтована, в основному, на підтримку місцевих ініціатив).

Дещо детальніше зупинимось на аналізі теоретико-методичних проблем розробки нової концепції управління розвитком. Як уже наголошувалось в [6], багатогранність цих проблем обумовлює необхідність організації комплексних, міждисциплінарних за своїм змістом, досліджень, які б передували прийняттю планово-проектних рішень і рекомендацій.

У цьому контексті на особливу увагу заслуговує інституціоналізм як один із провідних і найвпливовіших напрямів у сучасній світовій економічній думці. Сьогодні інституціоналізм вважається одним з найперспективніших наукових напрямів для розкриття і пояснення особливостей економічної поведінки. Використання інституціонального підходу дозволяє наблизити аналіз економічних процесів до реального життя [14].

З позицій інституціоналізму уособленням найбільш адекватної ринку суспільної організації є громадянське суспільство. В зв'язку з цим у монографії О. Прутської [14] досить детально проаналізовано взаємозв'язок і взаємообумовленість процесів ринкової трансформації і розбудови громадянського суспільства та зроблено висновок, що саме громадянське суспільство повинно стати тією силою, яка спроможна ефективно контролювати владні інституції та спонукати їх до прогресивних інституціональних змін, спрямованих на розбудову соціально-орієнтованої ринкової економіки, удосконалення формальних інститутів, забезпечення дієвості механізмів примусу та верховенства права.

Тому велика увага при модернізації системи управління розвитком сільських територій повинна приділятися дослідженню соціальних норм і правил як базових регуляторів взаємодії людей, що приписують певний характер поведінки індивідів в тій чи іншій ситуації, виконання яких може бути добровільним – для норм, або повинно спиратися на санкції (соціальні, економічні, юридичні) – для правил. Ще однією передумовою ефективного функціонування та розвитку сільських громад є побудова дієвої системи місцевого самоврядування з формуванням його надійної фінансової та організаційної основи, всебічне сприяння становленню розгалуженої мережі органів самоорганізації сільських жителів.

В умовах модернізації системи управління соціально-економічним розвитком загалом і управління розвитком сільських територій у тому числі особливо актуальними стають дослідження принципів та ефективних механізмів трансплантації інститутів з одного економічного середовища в інше, менш розвинене, зокрема, вивчення причин і небезпеки відторгнення або дисфункції трансплантованих інститутів [12] та шляхів уникнення чи мінімізації подібних загроз.

Підписавши заключні документи Конференції ООН із проблем навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) та всесвітнього самміту зі збалансованого розвитку (Йоганнесбург, 2002 р.), Україна взяла на себе політичне зобов'язання дотримуватись засад збалансованого (англійською – *sustainable*) розвитку й здійснювати конкретні заходи щодо їх імплементації в політику і практику розвитку як національної економіки в цілому, так і окремих територіальних одиниць. Тому у формуванні теоретичного фундаменту нової концепції управління розвитком сільських територій важливу роль повинна відіграти й новітня міждисциплінарна наука – **екологічна економіка**, що поєднує досягнення економічних, екологічних і соціальних наукових дисциплін, і пропонує комплексний погляд на економічну діяльність у тісному взаємозв'язку з природним середовищем та суспільними системами [6].

Важливо додати, що в Україні вже склалися необхідні передумови для всебічної екологізації системи управління соціально-економічним розвитком. А це вимагає утвердження в проектній практиці такого порядку, при якому ландшафтно-екологічні обмеження ставали б визначальними (абсолютними) при прийнятті будь-яких проектних рішень, що розробляються на усіх територіальних рівнях. Іншими словами, всі проектні пропозиції повинні проходити обов'язкову “екологічну експертизу” та відповідне “ліцензування”.

Підсумовуючи сказане вище, зазначимо, що, як на наш погляд, модернізація системи управління розвитком сільських територій повинна орієнтуватися на нову концепцію їх подальшого розвитку – багатофункціонального за формою та екологічно збалансованого за змістом. Наше бачення характерних ознак перспективної системи управління розвитком сільських територій відображає зміст табл. 2.

Таблиця 2

Детермінанти перспективної системи управління розвитком сільських територій

Характерна ознака	Короткий зміст
Цілі управління	Цілі, орієнтовані на стратегічний розвиток територій
Головний орієнтир в управлінні	Максимальне задоволення потреб місцевого населення і забезпечення умов для збереження природного середовища
Способи досягнення цілей	Широке використання новітніх технологій менеджменту
Залежність від зовнішнього середовища	Необхідність постійної адаптації до змін
Організація планування	Стратегічне та індикативне планування; використання методики інтегрального планування
Ставлення до інновацій	Впровадження інноваційних технологій (передусім – у землевпорядне проектування)

Враховуючи зростання ролі та значення регіонального рівня управління в сучасній економіці та об'єктивну складність управлінських проблем на регіональному рівні, вважаємо що питання формування сучасної концепції управління розвитком сільських територій саме на рівні окремих регіонів вимагають особливої уваги.

Дієвим інструментом вирішення проблем активізації розвитку сільських територій, засобом підвищення відповідальності регіональних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у подоланні диспропорцій розвитку сільської сфери сьогодні прийнято вважати регіональні програми. Тому О. Павлов наголошує, що такі програми повинні містити окремі аналітичні розділи, які б характеризували стан розвитку конкретних територій, визначали б сильні і слабкі ланки, ризики та переваги розвитку та визначали б стратегічні напрями розвитку сільських територій на регіональному рівні [11]. На тому, що розвиток сільських територій в теперішніх умовах повинен стати "центральною проблемою регіональної політики" наголошували також Є. Бойко і М. Горин [1].

На закінчення додамо: для того, щоб сільські території могли успішно й ефективно виконувати усю гаму своїх функцій і завдань, їх просторова структура повинна бути належним чином організована. Здійснення системи планістичних, організаційно-господарських і технічних заходів, що проводяться з цією метою, в європейській фаховій літературі називається "процесом формування (або організації) і розвитку сільських територій" [22]. Тому проблема модернізації системи управління просторовим розвитком сільських територій заслуговує на окрему увагу.

У зв'язку з формуванням нових поглядів на специфіку і роль просторового ресурсу в соціально-економічному зростанні [13], вважаємо, що подальший розвиток теоретико-методологічних засад модернізації системи управління просторовим розвитком територіальних суспільних систем загалом (і сільських територій у тому числі) в нових економічних умовах доцільно виокремити як один із пріоритетних напрямів співпраці фахівців землевпорядного факультету Львівського національного аграрного університету з колективом відділу територіальних суспільних систем і просторового розвитку Інституту регіональних досліджень НАН України на найближчу перспективу.

Базуючись на імперативі формування просторових передумов для економічного, соціального та культурного розвитку суспільства і збереження природного середовища, підкреслимо, що ключовим інструментом координації планів просторового розвитку сільських територій на регіональному, субрегіональному та локальному рівнях, на наш погляд, повинна стати методика інтегрального планування, яка б передбачала тісну співпрацю органів влади, бізнесу та громадськості у виробленні спільного бачення перспектив впровадження конкретних проєктів та на етапі аналізу шансів і загроз для їх здійснення [17].

Висновки. В Україні досі не сформована цілісна науково обґрунтована система управління розвитком сільських територій, яка б відповідала новим економічним реаліям та охоплювала всі рівні управлінської ієрархії (національний, регіональний, субрегіональний та локальний). Тому особливо гострою є потреба розробки та теоретичного обґрунтування новітньої парадигми (концепції) управління сільським розвитком, яка б об'єднувала різні методики та інструменти соціальних, економічних і природничих наук.

При розробці програм активізації розвитку сільських територій в Україні слід подолати спрощене, суто галузеве і навіть споживацьке ставлення до села як виробника сільськогосподарської продукції і сировини для промисловості та розглядати сільські території як багатофункціональні територіальні суспільні системи стратегічного значення.

Активізація наукового пошуку у сфері управління розвитком сільських територій та глибоке осмислення сутності процесу модернізації сприятимуть створенню нових, більш адекватних концепцій і стратегій розвитку сільських територій на всіх рівнях.

Нова концепція управління розвитком сільських територій повинна містити не лише чітке визначення цільових (а фактично – ціннісних) орієнтирів у функціонуванні оновленої системи управління, а й методи формування (чи трансплантації) сучасних інститутів управління, які б найповніше враховували економічні, соціальні, політичні та ментально-культурні аспекти розвитку не лише окремих територій, а й України в цілому.

Список використаних джерел:

1. Бойко Є. І. Стан та перспективи соціально-економічного зростання сільських територій / Є. І. Бойко, М. П. Горин. – Львів: ІРД НАН України, 2010. – 46 с.
2. Бородіна О. Сільський розвиток в Україні: проблеми становлення / О. Бородіна, І. Прокопа // Економіка України. – 2009. – № 4. – С. 74-85.
3. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua/page/?3800>.
4. Єрохін С. А. Структурна трансформація національної економіки: теоретико-методологічний аспект / С. А. Єрохін. – К.: Світ знань, 2002. – 528 с.
5. Казьмір Л. П. Гносеологічні аспекти модернізації системи управління соціально-економічним розвитком сільських територій регіону / Л. П. Казьмір // Вісник Львів. нац. аграр. ун-ту : Економіка АПК. – 2011. – № 18 (2). – С. 237-243.
6. Казьмір Л. П. Теоретичні аспекти формування нової парадигми управління просторовим розвитком сільських територій в Україні / Л. П. Казьмір // Розвиток України у ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми: Збірник наук. праць Міжнародної науково-практичної конференції. – Вінниця: ЦПННМВ ВТЕІ КНТЕУ, 2010. – Ч. 1. – С. 146-152.
7. Казьмір Л. П. Стратегічне планування розвитку сільських територій у гірських районах: європейський досвід і перспективи для України / Л. П. Казьмір // Гори і люди (у контексті сталого розвитку). – Матеріали Міжнар. конференції, присвяченої Міжнародному року гір. – Рахів: КБЗ, 2002. – Т. 1. – С. 80-85.
8. Казьмір П. Г. Проблеми формування просторових умов багатофункціонального розвитку сільських територій / П. Г. Казьмір, В. М. Черемшинський // Еколого-економічні проблеми розвитку АПК : матеріали наук.-практ. конф., присвяченої 10-й річниці Конф. ООН з питань охорони навколишнього середовища та розвитку. – Т. 1. – Львів: ЛДАУ, 2002. – С. 166-173.
9. Малік М. Й. Концептуальні засади розвитку сільських територій / М. Й. Малік, В. А. Пулім. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://baitas.lzuu.lt/~mazyilis/julram/8/156.pdf>
10. Онищенко О. Сільський розвиток: основи методології та організації / О. Онищенко, В. Юрчишин // Економіка України. – 2006. – № 10. – С. 4-13.
11. Павлов О. І. Формування системи управління розвитком сільських територій / О. І. Павлов // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 109 – 115.
12. Полтерович В. М. Трансплантація економічних інститутів / В. М. Полтерович //

-
- Экономическая наука современной России. – 2001. – № 3. – С. 24-50.
13. Просторовий розвиток регіону: соціально-економічні можливості, ризики і перспективи : монографія / за ред. д.е.н., проф. Л. Т. Шевчук. – Львів: ІРД НАН України, 2011. – 256 с.
 14. Прутська О. О. Інституціоналізм і проблеми економічної поведінки в перехідній економіці / О. О. Прутська. – К. : Логос, 2003. – 256 с.
 15. Ступень М. Г. Вдосконалення використання земель населених пунктів в умовах ринку : монографія / М. Г. Ступень, М. Д. Лесечко. – Львів: Укр. технології, 2004. – 237 с.
 16. Ступень М. Г. Соціально-економічний розвиток сільських населених пунктів та відтворювальні демографічні процеси в них / М. Г. Ступень, І. Р. Залуцький, Г. Б. Несторенко // Вісник Львів. держ. аграр. ун-ту : Землепорядкування і земельний кадастр. – 2005. – № 8. – С. 107-111.
 17. Kaźmir P. Problemy i perspektywy modernizacji systemu zarządzania rozwojem przestrzennym obszarów wiejskich na Ukrainie / P. Kaźmir, L. Kaźmir // Rozwój obszarów wiejskich – stan obecny i perspektywy. – Warszawa; Puławy: PW, 2009. – S. 127-135.
 18. Kłodziński M. Wielofunkcyjny rozwój wsi w Polsce a proces modernizacji rolnictwa / M. Kłodziński // Pastyry Nauk Rolniczych. – 2001. – Nr 3. – S. 23-32.
 19. Kostrowicki J. Obszary wiejskie jako przestrzeń wielofunkcyjna / J. Kostrowicki // Przegląd Geogr. – 1976. – Nr 4 (48). – S. 601-611.
 20. Paszkowski S. Rozwój zrównoważony w ujęciu Europejskiej konferencji na temat rozwoju wiejskiego w Cork “Rural Europe – Future Perspectives” / S. Paszkowski // Roczniki naukowe Stowarzyszenia ekonomistów rolnictwa i agrobiznesu. – 2000. – T. 2. – Z. 4. – S. 18 – 25.
 21. Pietrzyk I. Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwa członkowskich / I. Pietrzyk. – Warszawa: PWN, 2000. – 324 s.
 22. Pijanowski Z. Funkcje terenów wiejskich a inżynieria srodowiska / Z. Pijanowski // Zeszyty Probl. Postępów Nauk Roln. – 1997. – Z. 445. – S. 53-64.
 23. Stola W. Klasyfikacja funkcjonalna obszarów wiejskich Polski. Próba metodyczna / W. Stola. – Warszawa: IGiPZ PAN, 1987. – 168 s.
 24. Wilking J. Ewolucja polityki Unii Europejskiej wobec rolnictwa i obszarów wiejskich / J. Wilkin // Europejskie wyzwania dla Polski i jej regionów / Praca zbiorowa pod red. A. Tucholskiej. – Warszawa: Min. rozwoju reg., 2010. – S. 264-276.

Казьмир П.И., Ступень М.Г., Казьмир Л.П. Концептуальные основы модернизации системы управления развитием сельских территорий

Рассматриваются теоретико-методические основы и стратегические направления модернизации системы управления развитием сельских территорий в условиях рыночной трансформации экономики. Подчеркивается, что новая система управления должна обеспечивать необходимые условия для многофункционального по форме и экологически сбалансированного по содержанию развития сельских территорий.

Ключевые слова: сельские территории, многофункциональное развитие, система управления, модернизация, региональные программы.

Kaźmir P.I., Stupen' M.G., Kaźmir L.P. Conceptual Foundations of the Modernization of Management System by Rural Areas' Development

Theoretical and methodological foundations and basic directions of the modernization of management system by rural areas development in the conditions of market transformation of economy are examined. Marked on that new management system must provide necessary terms for multifunction on a form and sustainable on a maintenance development of rural areas.

Key words: rural areas, multifunction development, management system, modernization, regional programs.